
DENİZ HUKUKUNA İLİŞKİN TEMEL EGEMENLİK ALANLARI BAĞLAMINDA ARKTİK'TEKİ İHTİLAFLI ALANLAR VE HUKUKİ DURUM

Kadir SANCAK¹

Öz

Dünyada sorunların ve ihtilafların bulunduğu birçok bölge vardır ve bunlardan biri de Arktik'tir. Coğrafi şartlarının elverişsiz olması bölgeyi yakın dönemlere kadar küresel güçlerin hegemonik paylaşımlarından uzak tutmuştur. Ancak teknolojik gelişmelere ilave olarak iklim değişiklikleri gibi çevresel faktörler Arktik bölgesini küresel mücadelenin gündemine dâhil etmiştir. Dünyada pay edilmeyen son coğrafyalardan olan Arktik, bugün özellikle kıyıdaş beş ülkenin egemenlik iddiaları ile konuşulmaktadır. Bugün için Kuzey Kutbu'nun hukuki statüsünü düzenleyen özel bir antlaşma ya da düzenleme bulunmamaktadır. Kıyıdaş ülkeler bölgedeki anlaşmazlıkların çözümü için 1982 tarihli BMDHS'yi esas almaktadırlar. Bölgedeki en önemli sorun kıyıdaş ülkelerin sahip oldukları kıta sahanlıklarının sınırlarının belirlenmesi sorunudur. Bu bağlamda ABD dışındaki dört ülke sahip oldukları 200 deniz millik kıta sahanlığını 350 deniz miline kadar genişletme talebiyle Birleşmiş Milletler Kıta Sahaneleri Sınırları Komisyonu'na başvurmuş ve başvurular henüz bir karara bağlanmamıştır. Bu çalışmada meselenin daha iyi anlaşılabilmesi için öncelikli olarak deniz hukukuna ilişkin temel kavramlar açıklanmıştır. Sonrasında ise meselenin esasını oluşturan bölgedeki ihtilaflı alanlar ve bunların hukuki durumu izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Egemenlik, Kuzey Kutbu/Arktik, Uluslararası Hukuk, Kıta Sahaneleri, BMDHS.

JEL Sınıflandırması: K33, Q54

CONTROVERSIAL AREAS AND LEGAL STATUS IN THE ARCTIC IN THE CONTEXT OF BASIC SOVEREIGNTY AREAS IN THE MARITIME LAW

Abstract

There are many regions in the world where there are problems and disputes. One of them is the Arctic. Unfavorable geographical conditions have kept the region away from the hegemonic sharing of global forces until recently. However, in addition to technological developments, environmental factors such as climate change have incorporated the Arctic region into the agenda of global struggle. Arctic, which is one of the last geographies not shared in the world, is being spoken today especially with the claim of sovereignty of the five common coastal countries. There is no special treaty or regulation regulating the legal status of the North Pole for today. The coastal states are based on the 1982 UNCLOS for the resolution of disputes in the region. The most important problem in the region is the problem of determining the boundaries of the continental shelves of the common coastal countries. In this context, the four countries other than the United States, have applied to the Commission on the Limits of the Continental Shelf, requesting the extension of their 200 mile continental shelves to 350 miles, and the applications have not yet been tied up. In this study firstly the basic concepts related to maritime law are explained. Later on, it was tried to explain the conflict areas in the region and their legal status.

Keywords: Sovereignty, North Pole/Arctic, International Law, Continental shelf, UNCLOS.

JEL Classification: K33, Q54

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Gümüşhane Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, kadirsancak@gmail.com, ORCID: 0000-0001-9266-5592

1. Giriş

Bugünün dünyasında küresel ısınma konusu sadece çevre hassasiyeti olan insanların ilgi alanı olmaktan çıkmış ve uluslararası politikanın gündemini işgal eden bir mesele haline gelmiştir. Küresel ısınmanın kendisini en fazla hissettirdiği bölgelerden biri Kuzey Kutup Bölgesi (Arktik)'dir ve özellikle 1970'li yıllardan itibaren bölgedeki buzullarda hızlı bir çözülme gözlenmektedir. Yapılan bilimsel araştırmalar esas alınarak söz konusu tarihten bugüne kadar Kuzey buz örtüsünün hacminin üçte bir oranında küçüldüğü ifade edilmektedir (Ateş, 2017:61).

Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki buzulların çözülmeye başlaması küresel bir ekolojik felaket olarak değerlendirilmektedir. Öte yandan söz konusu durum özellikle bölgeye kıyaslı olan ülkeler için yeni ekonomik ve politik fırsatlar anlamına da gelmektedir. Buzlarla kaplı olduğu zamanlarda Kutup Bölgesi ekonomik anlamda pek bir değer ifade etmezken, buzullar çözüldükten sonra okyanus yatağında bulunan enerji ve değerli mineral kaynaklarının ulaşılabilir hale gelecek olması bu durumu değiştirecektir. Aynı şekilde, küresel ticaret güzergahlarına önemli bir alternatif olarak ortaya çıkması da bölgeye değer kazandıracaktır. Nitekim Danimarkalı taşımacılık şirketi Maersk'in 2018 yılında ilk defa bir konteyner gemisiyle kutup dairesinde sefere çıkması geleceğe dair önemli bir işaret olarak görülmektedir (Denizhaber,2018).

Kuzey Kutup Bölgesi'ndeki muhtemel bir çözülme bölgeye yönelik ilgiyi şimdiden artırmıştır. Bu ilginin bir neticesi olarak özellikle kıyıdaş ülkeler söz konusu coğrafyada egemenlik alanlarını daha fazla genişletebilenin mücadelesini vermeye başlamışlardır. Bu bağlamda bölgede birçok ihtilaf alan ve sorun ortaya çıkmıştır. Bölge ülkeleri sorunların çözümünde ve ihtilafların giderilmesinde zaman zaman askeri güç gösterilerinde bulunmakla birlikte esas olarak hukuk yolunu tercih etmişlerdir. Bu çalışmada da söz konusu yaklaşıma bağlı kalınarak mesele esas olarak uluslararası hukuk perspektifinden ele alınmıştır. Bu yapılırken bölgedeki anlaşmazlık konularında sıkça kullanılan deniz hukukuna ilişkin bazı egemenlik alanları öncelikli olarak açıklanarak meselenin daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Devamında, çalışmanın konusunu oluşturan Arktik Bölgesi'nin coğrafi konumuna yer verilerek niçin önemli olduğu sorusu cevaplandırılmıştır. Sonrasında ise bölgenin tabii olduğu uluslararası hukuk düzenine temas edilmiş ve anlaşmazlık konusu alanlar hukuki boyutları ile ele alınmıştır.

İngilizce literatüre bakıldığında Kuzey Kutbu'nun hukuki statüsünü ele alan birçok çalışmanın var olduğu görülmektedir.² Türkçe çalışmalar için ise aynı şeyi söylemek mümkün değildir. İlgili çalışmalar daha ziyade bölgede yaşanan güç mücadelesine temas eden ve merkeze Rusya'yı oturtan çalışmalardır.³ Bunun yanında Çin Halk Cumhuriyeti (ÇHC)'nin bölgeye olan ilgisini konu edinen politik analizlerde de artış gözlenmektedir.⁴ Meseleyi uluslararası hukuk boyutu ile ele alan

² Kuzey Kutbu'nun hukuki statüsünü ele alan İngilizce kaynaklardan bazıları aşağıda verilmiştir.

Vsevolod Gunitskiy (2008). On Thin Ice: Water Rights And Resource Disputes In The Arctic Ocean, *Journal of International Affairs*, 61(2).

Gerhardt, Hannes , Steinberg, Philip E. , Tasch, Jeremy , Fabiano, Sandra J. and Shields, Rob (2010). Contested Sovereignty in a Changing Arctic, *Annals of the Association of American Geographers*, 100(4).

Natalia Loukacheva (ed) (2010). Polar Law Textbook, Copenhagen: TemaNord.

Tan, Wei-en. ve Tsai, Yu-tai. (2010). After the Ice Melts: Conflict Resolution and the International Scramble for Natural Resources in the Arctic Circle, *Journal of Politics and Law*, 3(1).

Carina, E. ve Keskitalo, H. (2005). Negotiating The Arctic, The Construction of An International Region, London: Routledge.

Myron H. Nordquist, John Norton Moore, Alexander S. Skaridov (ed) (2005), International Energy Policy, The Arctic And The Law Of The Sea, Leiden: Koninklijke Brill NV.

³ Taner Gül (2014). Arktikteki Rusya: Sorun ve İşbirliği Arasındaki Gel-Git, *Bilgesam Analiz*, No.1167.

Oktay Ateş (2017). Rusya Federasyonu'nun Arktika Politikası, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 6(1), 57-95.

Mement SAVAŞ Cazala (2016). Rusya'dan Arktik Güvenliğine Bakışlar: Yeni Bir Soguk Savaşı Tartışmak, *OAKA*,10(21).

Hasan Köni (2014). Kuzey Kutbu Stratejisi, *21. Yy Türkiye Dergisi*.

⁴Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (MGK). Çin'in Kuzey Kutbu'na Yönelik Artan İlgisi. Erişim Adresi: http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/013_cinin_kuzey_kutbuna_yonelik_ilgisi.pdf.

Altay Atlı (2012). Çin ve Kuzey Kutup Bölgesinde Yeni Büyük Oyun, *Analist*.

çalışmalar ise son yıllara ait olup oldukça sınırlıdır.⁵ Bu çalışmanın yazılmasındaki esas gaye de Türkçe literatürde yetersiz olduğu düşünülen bu alana bir nebze de olsa katkı sağlamaktır.

2. Uluslararası Deniz Hukukunda Bazı Egemenlik Alanları

Uluslararası hukukun temel kavramlarından biri egemenliktir. Egemenlik, toplumda son sözü söyleyecek üst bir otoritenin gerekliliği tartışmaları bağlamında ortaya çıkmaktadır. Kavramın etimolojisinde de bu durum karşılık bulmaktadır. İngilizcede *sovereignty* kelimesi ile ifade edilen kavram, güçler arasında en üstün olan anlamındaki Latince *supreanus* tabirinden türemiştir (Kılıç, 2009:634). Egemenlik, devletin bir özelliği olarak düşünülmüş ve genel itibarıyla devletle birlikte ele alınan bir kavram olmuştur.

Bir devletin egemenlik haklarından söz edildiğinde bu hakların kullanım alanı olarak kara, hava ve deniz ülkesi anlaşılmaktadır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan denizler sadece modern uluslararası hukukta değil klasik deniz hukukunda da devletlerin egemenlik alanı olarak kabul görmüşlerdir (Ertuğrul, 2017:45). Devletler arası ilişkilerde her daim büyük önem taşıyan denizler, antik zamanlardan beri taşımacılığınve ticaretin esas alanı olmuşlardır. Günümüzde dünyada yapılan bütün ihracatın (ağırlık olarak) % 95'inin hala denizler üzerinden gerçekleştiriliyor olması bu durumun değişmediğini göstermektedir (Aust, 2005:298).

Uluslararası deniz hukukunun ortaya çıkışı yüzyıllar öncesine kadar uzanmaktadır. Uluslararası denizlerde asırlar boyunca Hammurabi kanunları uygulanmış ve bunu daha sonraları Rodos Deniz Kanunları takip etmiştir (Turgay, 1984:43). Açık deniz ve kara suları gibi uluslararası deniz hukuku kavramları ise 13. yüzyılda Batı Avrupa'da kullanılmaya başlanmıştır (Pazarıcı, 2009:251). 1493 yılında ise İspanya ve Portekiz Cebelitarık Boğazı sınır olmak üzere dünya denizlerini paylaşmışlardır (Turgay, 1984:43). Ancak uluslararası hukukun kurucusu olarak kabul edilen Hugo Grotius 1609 yılında yazdığı *Mare Liberum*(Denizlerin Serbestliği) adlı kısa lakin oldukça önemli olan eserinde okyanusların bütün insanlığın ortak malı olduğunu ifade etmiştir (Anderson, 2008:5). Konu ile ilgili bu çeşit eserler yazılmış olsa da 20. yüzyılın ortalarına kadar olan dönemde denizlerde örf ve adet kuralları uygulanmıştır (İlgaz, 2009:41).

Bilim ve teknoloji alanında yaşanan gelişmeler denizlerden yararlanma bağlamında ortaya yeni imkânlar çıkarmıştır. Deniz tabanlarının derinliklerinde bulunan petrol, doğalgaz ve değerli minerallerin çıkarılabilecek olması ve hızla artan nüfusun beslenme ihtiyaçları denizlerin önemini arttırmıştır. Bu durum denizlerin paylaşımı ve kullanımı açısından egemenlik alanlarının kesin olarak tanımlanması ihtiyacını doğurmuştur (İlgaz, 2009:41). Bu bağlamda deniz hukukuna ilişkin bazı konuların kodifikasyonuna ilişkin adımlar Milletler Cemiyeti tarafından atılmış ancak başarılı sonuçların alınması Birleşmiş Milletler döneminde gerçekleşmiştir (Bozkurt, 2006:52).

1945 yılında ABD Başkanı Harry S. Truman'ın deniz alanlarındaki egemenlik ve yetki alanlarına ilişkin yayınladığı bildiri/deklerasyon (Koç, 2006:6) önemli olmakla birlikte Cenevre'de 1958 yılında toplanan Birleşmiş Milletler I. Deniz Hukuku Konferansı deniz hukuku alanında evrensel planda yapılan ilk konferans olmuştur (İlgaz, 2009:41). Ancak birçok soruna çözüm getirememesi ve ihtiyaçları karşılayamaması gibi nedenlerle yine Cenevre şehrinde 1960 yılında II. Deniz Hukuku Konferansı toplanmıştır (Pazarıcı, 2014:294). Bundan da istenilen sonuçlar alınamayınca üçüncü bir kongrenin toplanmasına ihtiyaç duyulmuştur. Böyle bir ihtiyacın ortaya çıkmasında dekolonizasyon süreci ile birlikte daha önce sömürge yönetimine tabii tutulan birçok ülkenin bağımsızlığını kazanması ve kendi menfaatlerini de gözeten bir sözleşmenin yapılmasını istemeleri önemli rol

⁵ Nihat Yılmaz, Ali Çiftçi (2013). Arktika Bölgesi'nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 1-16.

Burcu Güçlü Akpınar (2017). Uluslararası Hukuk Çerçevesinden Arktik Güvenliği Politikalarının Analizi: Rusya ve ABD Örneği, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(2).

Ceyhan Karasoy (2017). Kuzey Buz Denizi ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Madde 234, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series*, No:71.

Serdar Örneç, Baransel Mızrak, (2015). Arktik Bölgesi'nin Enerji Kaynakları ve Hukuksal Durum, Enerji Diplomasisi, Ed. Hasret Çomak ve Diğerleri, İstanbul: Beta Yayınları, 237-348.

oynamıştır. Öyle ki Cenevre'deki ilk konferansa 56 ülke katılmışken (Turgay, 1984:45) üçüncü konferansa 157 ülke katılım göstermiştir (Güneş, 2007:8).

1973 yılında başlayıp 1982 yılında Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (BMDHS)'nin kabulü ile sonuçlanan Birleşmiş Milletler Üçüncü Deniz Hukuku Konferansı uluslararası deniz hukukunda yeni bir sayfa açmıştır (İlgaz, 2009:43,44). *Denizler Anayasası* olarak da adlandırılan bu sözleşme şimdiki kadar deniz hukuku ile ilgili yapılan en teferruatlı sözleşme olmuştur. 320 madde ve 9 ekten oluşan BMDHS, 2017 Kasım Ayı itibarıyla 168 ülke tarafından onaylanmıştır (UN, "Chronological lists of ratifications of, accessions and successions to the Convention and the related Agreements"). Bu sözleşme ile birlikte daha önce kodifiye edilenlerin yanında yeni egemenlik alanları (münhasır ekonomik bölge, bitişik bölgenin yeniden düzenlenmesi, kıta sahanlığının yeniden düzenlenmesi vb.) da tanımlanarak yazılı hale getirilmiştir.

Bu çerçevede denizler, Uluslararası Deniz Hukuku bakımından kıyı devletinin hak sahipliğine göre belirli başlıklar altında sınıflandırılmıştır. Bu bağlamda yapılan adlandırmalarla iç sular, karasuları, bitişik bölge, münhasır ekonomik bölge (MEB), kıta sahanlığı ve açık denizler olarak tanımlanmışlardır (Kütükçü, 2016:82).

2.1. Bitişik Bölge

Bitişik bölge kavramı deniz hukukuna ilişkin az bilinen kavramlardandır. Denize kıyısı olan devletlerden sadece üçte birinin kendisine bitişik bölge oluşturduğu görülmektedir (Aust, 2005:53,54). 1982 BMDHS ile son şeklini alan bitişik bölge kavramının ilk uygulama örneğinin 1736 yılında İngiltere'de çıkarılan Hovering Act adlı düzenleme olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte kavramın ortaya çıkışı 1930 yılındaki La Haye Konferansı'nda olmuştur. 1958 yılındaki Cenevre Konferansı'nda ise tanımlanarak deniz hukuku literatürüne dâhil edilmiştir (Bozkurt, 2006:53,54).

1982 BMDHS'de 4. Bölüm 33. Maddede bitişik bölge başlığı altında şu ifadelere yer verilmiştir.

1- Bitişik bölge olarak adlandırılan, karasularına bitişik olan bir bölgede sahil devlet aşağıdaki amaçlarla gerekli kontrolleri yapabilir:

a) Ülkesi üzerinde veya karasularında gümrük, maliye, sağlık veya muhaceret ile ilgili kanun ve kurallarına riyetsizlikleri önlemek;

b) Bu kanun ve kurallara karşı ülkesi üzerinde veya karasularına meydana gelebilecek riyetsizlikleri cezalandırmak.

2- Bitişik bölge, karasuları genişliğinin ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 24 deniz milinin ötesine geçemez (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi).

Yukarıdaki ifadelerden de anlaşılacağı üzere bitişik bölgenin oluşturulmasındaki esas amaç devletlerin güvenliğidir. Bununla karasularına bitişik olan alanlarda birtakım konularda devletlere kontrol ve denetleme yetkisi sağlanmaktadır (Bozkurt, 2006:53-55).

2.2. Kıta Sahanelığı

Kıta sahanlığı tabiri ilk olarak Portekiz tarafından 1910 yılında balıkçılıkla ilgili olarak kullanılmıştır (Franz, 1975:3). Ancak kıta sahanlığının önem kazanması esas olarak suyun altındaki kara parçasında petrol yataklarının keşfedilmesiyle olmuştur. Bu bağlamda 1942 yılında petrol bölgesi olduğu düşünülen İngiliz sömürgesi Trinidad ile Venezuela arasında kalan Paria Körfezi'nin deniz altı ve deniz yatağına ilişkin bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşma ile kıyı devletlerinin kıta sahanlığı üzerindeki hakları kabul edilmiş ve kıta sahanlığı kavramı ilk kez tanınmıştır (Ertuğrul, 2017:56). Bunun yanında ABD Başkanı Truman'ın 1945 yılında yayınladığı kıta sahanlığına dair tebliğ kavramın yaygınlaşmasında önemli bir eşik olmuştur. Nitekim bu tebliğden sonra otuzdan fazla ülke kıta sahanlığı iddiasında bulunmuştur (Ertuğrul, 2017:57). 1958 tarihli Cenevre Sözleşmeleri'nde tanımlanan kıta sahanlığı son şeklini 1982 BMDHS'de almıştır. Bu sözleşmede kıta

sahanlığı “sahildar bir devletin, karasularının ötesinde kıta kenarının dış eşığına kadar veya bu eşik daha az bir mesafede ise, karasularının ölçülmeye başlandığı esas hatlardan itibaren 200 deniz mili mesafeye olan kısımda, bu devletin kara ülkesinin doğal uzantısının bütünündeki denizaltı alanlarının deniz yatağı ve toprak altlarını içerir” (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi) şeklinde tanımlanmıştır.

1958 yılında yapılan düzenlemede kıta sahanlığı belirlenirken derinlik ölçütü esas alınmıştır. 1982 yılındaki BMDHS ise daha ziyade mesafeyi dikkate almıştır. Bu bağlamda denizin altında devam eden kıta uzantısının kara sularından itibaren 200 deniz mili devam etmemesi durumunda dahi kıta sahanlığı deniz tabanından 200 deniz miline tamamlanmaktadır. Denizin altından uzanan kıtanın 200 deniz milinden daha uzun mesafede devam etmesi durumunda kıta sahanlığı sınırı esas hattan itibaren 350 deniz miline kadar uzatılmaktadır (Ertuğrul, 2017:57,58).

Kıyı devletlerinin kıta sahanlığı haklarının başlangıçtan beri var olan tabii haklar olduğu ve kullanılabilmesi için de ilan veya bildirim şartının olmadığı kabul edilmektedir (Kütükçü, Kaya, 2016:84). Bu nedenle kıyı devleti tarafından kullanılmasa dahi egemen haklar söz konusu alanda üçüncü devletlerce izinsiz olarak kullanılamaz (Ertuğrul, 2017:58). Kıta sahanlığında kablo ve/veya petrol/doğalgaz boru hatlarının döşenmesi gibi makul istekler ise hak sahibi ülke tarafından tanınan izinle gerçekleştirilmektedir (Kütükçü, Kaya, 2016:84).

2.3. Münhasır Ekonomik Bölge

Münhasır ekonomik bölge (MEB) uygulamaları ilk olarak İkinci Dünya Savaşı sonrasında bazı Latin Amerika ülkelerinin deniz alanlarından daha fazla yararlanmak için bildirim yayınlamasıyla gelişmeye başlamıştır. Başlangıç olarak 1947 yılında Peru ve Şili'nin esas hattan itibaren 200 deniz millik bir alan üzerinde egemenlik iddia ettikleri başkanlık açıklamalarına kadar uzanan MEB, kullanımda olan *miras denizi* ve *münhasır balıkçılık bölgesi* gibi kavramların yansıması olarak gelişmiştir (Topsoy, 2012:219,220).

Adından da anlaşılacağı üzere esas olarak ekonomik kaygılarla ortaya atılan MEB, 1982 tarihli BMDHS'nin V. Kısım 55-75. maddelerinde düzenlenmiştir. Buna göre MEB, kıyı devletine kıyından başlayarak açık denize doğru 200 deniz mili mesafede bazı egemenlik hakları tanımaktadır (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi). Hiçbir şekilde 200 deniz milinin ötesine uzatılamayacak olan bu bölgedeki hakları BMDHS şu şekilde ifade etmektedir:

“Deniz yatağı üzerindeki sularda, deniz yataklarında ve bunların toprak altında canlı ve cansız doğal kaynaklarını araştırılması, işletilmesi muhafazası ve yönetimi konuları ile; aynı şekilde sudan, akıntılardan ve rüzgarlardan enerji üretimi gibi, bölgenin ekonomik amaçlarla araştırılmasına ve işletilmesine yönelik diğer faaliyetlere ilişkin egemen haklar” (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi).

Son dönemde deniz alanlarında petrol ve doğalgaz arama faaliyetlerinde yaşanan artış, MEB kavramını daha önemli hale getirmektedir. Nitekim dünya üzerindeki deniz alanlarının yaklaşık %36'sını kapsamakta olan toplam MEB alanlarının, balık stoklarının %90'ını, petrol ve doğal gaz depolarının %87'sini ve polimetalik nodüllerin yaklaşık %10'unu içerdiği tahmin edilmektedir (Ertuğrul, 2017:63).

BMDHS'ye göre bir devletin MEB sahibi olabilmesi için sözleşmeye taraf olmak gibi bir yükümlülüğü bulunmamaktadır (Ece, 2013:10). Bununla birlikte bu hakkın ve yetkilerin kullanılabilmesi için MEB ilanının uluslararası hukuka uygun bir şekilde yapılmış olması gerekmektedir. Ancak tek taraflı bir ilan bu hakkın kullanılması için yeterli değildir. MEB ilanının sonuç doğurabilmesi, diğer devletlerin buna itiraz etmemeleri durumunda mümkün olmaktadır (Topsoy, 2012:220). Birbiriyle oldukça benzeşen kıta sahanlığı ve MEB kavramlarının ayrıldığı noktalardan biri yukarıda ifade edilen bu ilan durumudur. Bir diğeri ise söz konusu iki bölgenin sınırlandırılmasına ilişkindir. MEB sınırları hiçbir durumda 200 deniz milinin ötesine geçemezken

kıta sahanlığında daha önce ifade edilen durumlarda sınırlar 350 deniz miline kadar uzatılabilmektedir.

2.4. Açık Deniz

Dünya yüzeyindeki denizlerin yüzde ellisinden fazlasını ifade eden (Freestone, 2009:2) açık denizlerin hukuki durumu denizlere artan ilgiyle birlikte şimdilerde daha fazla önem taşımaktadır. Esasında açık denizlerin statüsü ile ilgili tartışmalar yüzyıllar öncesine uzanmaktadır. Açık denizlerin hiçbir ülkenin egemenlik alanı olamayacağı ilkesi 15. yüzyılda kabul görmezken ancak 18. yüzyılda deniz hukuku literatüründe yerleşik bir kural haline gelmiştir (Misili, 2014:183).

1958 ve 1982 yıllarındaki Uluslararası Deniz Hukuku Sözleşmelerinde ele alınan açık deniz kavramı ilkinde “bir devletin karasuları ve iç suları haricinde denizin kalan kısmı” olarak tanımlanırken, ikincisinde doğrudan bir tanımdan kaçınılmıştır. 1982 BMDHS, VII. Kısım Md.86’da tanım yerine uygulama alanı belirlemiş ve bunu da “İşbu kısmın hükümleri bir devletin münhasır ekonomik bölgesine, karasularına veya iç sularına veya takımada sularına dahil olmayan tüm deniz alanlarına uygulanır” şeklinde ifade etmiştir (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi). Burada ifade edilen alan yalnızca su yüzeyi kısmını kapsamaktadır. Suyun altındaki deniz yatağı ayrı bir düzenlemeye tabi tutulduğu için açık deniz kavramı bunun dışında kalmaktadır (Gündüz, 2013:208-214).

BMDHS’de, açık denizlerde hiçbir devletin egemenlik iddia edemeyeceği ve sahili bulunsun ya da bulunmasın açık denizlerin her devlete açık olacağı belirtilmiştir. Açık denizlerin her devlet için hangi serbestlikleri getireceği altı maddede sıralanmıştır. Bunlar;

- a) Seyrüsefer serbestisi,
- b) Açık deniz üzerinden uçma serbestisi,
- c) VI. Kısım saklı kalmak şartıyla, denizaltı kabloları ve petrol boruları döşeme serbestisi,
- d) VI. Kısım saklı kalmak şartıyla, sun’i adalar ve uluslararası hukukun izin verdiği diğer tesisleri inşa etme serbestisi,
- e) 2. Bölümde zikredilen şartlar saklı kalmak şartıyla, balık avlanma serbestisi,
- f) VI. ve XIII. Kısımlar saklı kalmak şartıyla, bilimsel araştırma serbestisi (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi).

Bu serbestlikler sınırsız bir kullanımı ifade etmemektedir. Nitekim 86. Maddenin ikinci fıkrasında serbestliklere ilişkin bu durum, “diğer devletlerin açık denizlerin serbestliğini kullanmalarındaki çıkarları ve bu Sözleşme ile tanınmış olan hakları gözönünde bulundurularak, kullanacaktır” (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi) şeklinde ifade edilmektedir.

2.5. Bölge/ Alan/ Uluslararası Deniz Yatağı

20. yüzyıla kadar olan dönemde uluslararası deniz yatağı ekonomik anlamda değerlendirilebilen bir alan olmadığı için bu alana dair hukuki düzenlemelere gidilmemiştir. Teknolojinin gelişmesine paralel olarak uluslararası deniz yatağındaki zengin mineral ve enerji kaynaklarının işletilebilmesinin mümkün hale gelmesiyle söz konusu alanlarda hukuki bir düzenlemenin yapılması önemli bir ihtiyaç olarak ortaya çıkmıştır (Pazarıcı, 2009:288). Daha önce açık deniz rejiminin bir parçası olarak görülen uluslararası deniz yatağının kendine has bir rejime bağlanması düşüncesi ilk kez 1967 yılında BM Genel Kurulu’nda dile getirilmiştir (Pazarıcı, 1983:197). Bugünkü hukuki durum ise BMDHS ile oluşmuştur.

İngilizce *area* olarak adlandırılan kavram Türkçe literatürde *alan* veya *bölge* tabirleri ile karşılık bulmuştur. BMDHS’nin XI. Kısımındaki ifadeye göre Bölge, ulusal yetki sınırları ötesindeki uluslararası deniz yatağı ve okyanus tabanı ve bunların altını ifade etmektedir (Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi). Bölge ve sahip olduğu kaynaklar insanlığın ortak mirası olarak kabul

edilmektedir. Bu alanda yürütülen faaliyetler barışçıl amaçlarla ve bütün insanlığın faydasına yönelik olmak zorundadır (Topsoy, 2010:111).

BMDHS bütün insanlığın ortak malı olarak kabul edilen Bölgenin işletilmesine dair düzenlemeler yapmak ve kararlar almak için uluslararası örgüt statüsünde Deniz Yatağı Otoritesi'ni (Otorite) kurmuştur. Sözleşmeye taraf olan ülkeler doğrudan Otorite'nin üyesi olarak kabul edilmiştir (Pazarcı, 1983:200). BMDHS'nin deniz tabanına ilişkin maddeleri, gelişmemiş ve gelişmekte olan ülkeler lehine bir durum yaratmıştır.

3. Arktik

3.1. Coğrafya

Arktik tabirinin Antik Yunanca'da *ayı* anlamına gelen *arktos* kelimesinden geldiği düşünülmektedir (Gunitskiy, 2008:117). Coğrafi olarak Arktik, Kuzey Buz Denizi/Arktik Okyanusu, birçok ada ve takımadada, Kuzey Amerika kıtasının kuzeyi, Asya ve Avrupa kıtalarının ana bölgelerinin kuzey kısımlarını kapsamaktadır (Nuttall, 2005:117). Ayrıca Arktik Okyanusu'nun tabanında Alpha, Amor ve Lomonosov adlarında üç denizaltı sırtı/sıradağı bulunmaktadır (Jakobsson, 2005:288). Arktik'te genellikle toplu olarak Arktik Ülkeleri olarak adlandırılan beş ülkenin toprağı vardır ve bu ülkeler Kanada, Danimarka (Grönland üzerinden), Norveç, Rusya Federasyonu ve Amerika Birleşik Devletleri (Alaska üzerinden)'dir (Holmes, 2005:326).

Arktik bölgesi, Arktik Okyanusu ve çevresindeki topraklardan oluşmaktadır. Sadece on dört milyon kilometrekarelik bir alanı kapsayan bu okyanus dünyanın en küçük okyanusu olma özelliğini taşımaktadır (Holmes, 2005:5). Arktik Okyanusu'nda bitişik bölge, karasuları, MEB ve kıta sahanlıkları ile birlikte ulusal egemenlik alanlarının dışında kalan açık denizler ve deniz yatağı da dahil olmak üzere uluslararası deniz hukukuna dair farklı alanlar bulunmaktadır (Tan, Tsai, 2010:91).

Kuzey Kutbu'nun nasıl tanımlanacağı ve güney sınırlarının gerçekte neresi olduğu konusunda önemli tartışmalar vardır. Şu anda, Kuzey Kutbu'nun sınırlarını tam olarak tanımlayan ve herkes tarafından kabul edilen uluslararası bir anlaşma yoktur. Arktik sınır tanımları çevresel, coğrafi, politik, kültürel ve bilimsel perspektiflere göre değişmektedir. Arktik, Kuzey Kutbu, Kuzey Bölgesi ve Kuzey tabirlerinin hepsi birbirinin yerine kullanıldığından dolayı karışıklık ortaya çıkmaktadır. Arktik Konseyi'nin himayesindeki çeşitli çalışma grupları değişik bilimsel, politik ve kültürel gelenekleri yansıtan farklı bir Kutup tarifi yapmaktadırlar (Keskitalo, 2005:30-35).

Sınırlar üzerinde bir fikir birliği olmasa bile, Kuzey Kutbu bölgesinin 30 milyon kilometrekareden daha fazla bir alanı kapladığı ve dünyanın toprak kütlelerinin altıda birine eşit olduğu görülmektedir. Kuzey Kutbu'nda daha önce sözü edilen beş devletle birlikte İsveç, Finlandiya ve İzlanda da –doğrudan sınırlara sahip olmamakla birlikte– genellikle Kuzey Kutup ülkeleri olarak kabul edilmekte ve Kuzey Kutbu hükümetleri ve halkları arasında bir forum niteliği taşıyan Arktik Konseyi'nde yer almaktadır (Conley, Kraut, 2010:3).

3.2. Arktik'i Önemli Kılan Başlıca Etkenler

Küresel ısınma son dönemde Dünyadaki en önemli çevresel felaketlerden biri olarak görülmektedir. Küresel ısınma başka birçok sorunla birlikte buzulların çözülmesine de neden olmaktadır (Akin, 2013:13) ve bu etkinin en fazla hissedildiği coğrafyaların başında Arktik gelmektedir. Nitekim son otuz yılda Arktik'te yaşanan ısınma dünya ortalamasının iki katı olmuştur (Gül, 2014:1). 1978 yılından beri yapılan ölçümlerde Arktik'teki kış buz örtüsünün her on yılda bir % 3 ölçüsünde azaldığı gözlenmiştir (Ateş, 2017:60-62). Bu durum yaz buz örtüsü için daha vahim bir hal almış ve her on yılda ortalama % 13,5 oranında bir erime gerçekleşmiştir ("Arktik deniz buzu tarihin en düşük 2. Seviyesinde", 2018). 1975-2012 yılları arasında buz seviyesinde toplamda % 65'lik bir kayıp yaşanmıştır (Ateş, 2017:60-62). Dahası Arktik'teki çözülme miktarında son dönemde daha fazla bir artış görülmüştür. 2018 yılı esas alındığında, buzullarda son dört yılda gözlenen

seviyelerin şimdiye kadar ölçülen en düşük dört seviye olduğu tespit edilmiştir (“Arktik deniz buzu tarihin en düşük 2. Seviyesinde”, 2018).

Bir zamanlar Kuzey Kutup bölgesinde seyir yapılabilmesi hayali bir durum olarak değerlendirilirken bugün bunun gerçekleşmeye başladığı görülmüştür (Gül, 2014:1). 2008 yılına kadar Kuzey Deniz rotasını kimse kullanamaz iken, 2013 yılına gelindiğinde bu hat üzerinden yapılan sefer sayısı 44’ü bulmuştur. Bu bağlamda geleceğe yönelik yapılan tahminlerde sözü edilen sayıların yakın gelecekte katlanarak artacağı öngörülmektedir. Nitekim Arktik’teki buzulların 2035 (Ateş, 2017:61) veya 2040 (Yılmaz, Çiftçi, 2013:3) yılına kadar yaz aylarında tamamen çözüleceği şeklinde tahminler yapılmaktadır.

Arktik’teki buzullardaki erimenin çevresel etkilerinin yanında önemli askeri, ekonomik ve siyasi sonuçlarının ortaya çıktığı görülmekte ve buzullardaki çözülmeye bağlı olarak gelişmelerin daha yoğun yaşanacağı beklenmektedir (Gerhardt ve diğerleri, 2010:992). Buzullardaki çözülmenin doğuracağı sonuçlardan biri söz konusu kutup bölgesinde okyanusun altında var olan özellikle petrol, doğalgaz gibi ekolojik kaynakların ve değerli minerallerin işletilebilecek hale gelmesidir. Rakamlar arasında birkaç puanlık farklar (Yılmaz, Çiftçi, 2013) bulunmakla birlikte yapılan değerlendirmelerde dünyada keşfedilmemiş ancak teknik olarak hesaplanan toplam petrol ve doğalgaz rezervlerinin % 25’inin Arktik Bölgesi’nde bulunduğu ifade edilmektedir (Woodard, 2007:2). Aynı ayrı değerlendirmek gerekirse, petrolün % 13’ünün ve doğalgazın da % 30’unun bu bölgede olduğu belirtilmektedir (Ateş, 2017:62). Doğal kaynaklar açısından Arktik’i önemli kılan bir diğer faktör ise bölgede var olan değerli minerallerdir. Özellikle uranyum, demir cevheri, altın, elmas, kurşun ve çinko gibi kıymetli elementlerin varlığı (Ateş, 2017:62) sadece kıyıdaş ülkelerin değil bölgeye kıyası olmayan ÇHC gibi büyük güçlerin de ilgisini çekmektedir.

Buzulların erimesi ile bağlantılı olarak Arktik’te yaşanacak olan bir diğer önemli gelişmenin ulaşım alanında olması beklenmektedir. Bugün dünya ekonomisinin ağırlık merkezlerini oluşturan üç bölgeden biri Doğu Asya’dır. Bu bölgedeki en önemli güç olan ÇHC yakaladığı büyüme rakamları ile birlikte dünyanın en büyük ekonomisi olma yolunda ilerlemektedir. ÇHC ile birlikte bölgedeki Japonya ve Güney Kore’nin sahip oldukları ekonomik büyüklük bölgeyi dünya ticareti için önemli bir merkez haline getirmektedir. Bir diğer merkez ise Avrupa’dır ve özellikle kuzeyde bulunan limanlar ticaretin yoğunlaştığı alanlardır. Arktik’teki buzulların çözülmesi söz konusu iki bölge olan Doğu Asya ve Avrupa (özellikle Kuzey Avrupa) arasındaki ticaret güzergâhında önemli bir değişimin yaşanmasına neden olmaktadır. Bu iki bölge arasındaki ticaret mevcut durumda Malaka Boğazı, Hint Okyanusu, Süveyş Kanalı, Akdeniz ve Cebelilitarık Boğazı üzerinden gerçekleştirilmektedir. Oysa Arktik üzerinden geçen güzergâh mesafeyi oldukça kısaltmaktadır. Bu durum Kuzey Avrupa limanları ile ABD’nin Batı limanları arasındaki ticaret için de söz konusudur ve Arktik rotası Panama Kanalı’na oranla daha kısa bir mesafe anlamına gelmektedir. Buzulların çözülmesiyle aktif hale gelecek olan Arktik rotası söz konusu bölgeler arasındaki yol mesafesini yaklaşık olarak % 40 oranında kısaltmaktadır (Guoqiang, 2013). Söz gelimi ÇHC’nin Lianyungang Limanı ile Norveç arasında Süveyş Kanalı üzerinden yapılan ticaret mesafesi 12.180 deniz mili iken, Arktik güzergâhının kullanılmasıyla bu mesafe 6500 deniz miline düşmektedir (Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (MGK)). ÇHC’li uzmanlara göre Arktik rotasının kullanılması sadece ÇHC için bile 60 ila 120 milyar Dolar tutarında bir tasarruf anlamına gelmektedir (Rainwater, 2013:70).

Meselenin üçüncü boyutu ise güvenlikle ilgilidir. Önceki dönemlerde Arktik’teki kalın buz örtüsü bölge ülkeleri için doğal bir güvenlik alanı oluşturmaktaydı. Coğrafi şartlar savaş gemilerinin ve denizaltılarının hareket kabiliyetini sınırlandırdığı için söz konusu araçlarla askeri operasyonların gerçekleştirilmesi pek mümkün değildi. Ancak buzullardaki çözülme ile birlikte bu durum da değişikliğe uğramaktadır. Yapılan tahminlerin gerçekleşmesi halinde yakın gelecekte Arktik bölgesinin askeri pozisyonunun değişmesi beklenmektedir. Nitekim yaşanan bazı gelişmeler şimdiden bunun işaretini vermektedir. Bölgede en geniş kıyılara sahip olan Rusya Federasyonu Arktik’le ilgili güvenlik politikasını 2008 yılı tarihli “Rusya’nın 2020 ve sonraki yılların gelişimi için Kuzey Kutbu’na dayalı devlet politikası” isimli strateji belgesiyle ortaya koymuştur (Ydyrys, 2018).

Bu bağlamda daha önceden kapatılan Novosibirsk Adaları'ndaki askeri üssünü yeniden faaliyete geçirmiştir (Mitchell, 2014:26). Bunlara ilave olarak Rusya Federasyonu son dönemde yaptığı askeri tatbikatlarla bölge güvenliğine dair ilgisini canlı tuttuğunu göstermektedir (VOA Amerika'nın Sesi).

Benzer bir durum bölgenin diğer bir büyük ülkesi ABD'nin politikalarında da gözlenmektedir. ABD, bölgeye yönelik askeri planlarını "Arktik Donanması Yol Haritası" adıyla tanımlanan bir strateji belgesiyle ortaya koymaktadır (Mitchell, 2014:26). Aynı şekilde 2011 yılında feshettiği İkinci Filo'yu Atlas Okyanusu'nun kuzeyinde faaliyet göstermek üzere tekrar aktif hale getirmektedir (TRTHaber, 2018). Benzer planlamaları ve askeri hareketlilikleri Arktik'e sınırı olan diğer ülkeler de gerçekleştirmektedir. Bir bütün olarak son dönemde bölgede silahlanmada bir artış ve askeri faaliyetler bağlamında yoğunluk yaşandığı görülmektedir (Ydyrys, 2018).

3.3. Arktik'teki İhtilafı Alanlar ve Hukuki Durum

Buraya kadar ifade edilen nedenler Arktik Bölgesi'nin önemini ortaya koymaktadır. Böylesine önemli bir coğrafyanın bir egemenlik mücadelesine söz konusu olması da uluslararası ilişkilerin doğası bağlamında beklenen bir durumdur. Gerek kıyıdaş ülkeler, gerekse kıyıdaş olmamakla birlikte küresel politikalar takip eden bölge dışı ülkeler Arktik Bölgesi'nde menfaatlerini gerçekleştirmek için önemli bir mücadele sergilemektedirler. Bölgede bu mücadeleye konu olan bir takım sorunlu alanlar bulunmaktadır. Esasında sorunlu alanların ya da anlaşmazlıkların ortaya çıkmasındaki temel etken Arktik Bölgesi'nin hukuki bir statüye sahip olmaması ile alakalı bir durumdur. Bölgenin hukuki durumunu ortaya koyan bir belge bulunmadığı için söz konusu coğrafyada ihtilafların ortaya çıkması da şaşırtıcı değildir. Ancak anlaşmazlıklardan kaynaklı olarak bugüne kadar bölgede sıcak bir çatışma yaşanmamıştır. Sorunlara taraf olan ülkeler meseleleri hukuk içerisinde çözmeye çalışmakta ve mücadelelerini bu merkezde sürdürmektedirler.

Özel bir hukuki düzenleme yapılmayan Arktik için, 1982 tarihli BMDHS bölgedeki ilişkileri düzenleyen tek uluslararası anlaşma niteliği taşımaktadır (Karasoy, 2017:3). Kıyıdaş ülkelerden Norveç bu sözleşmeyi 1996 yılında, Rusya Federasyonu 1997, Kanada 2003 ve Danimarka 2004 yıllarında imzalamışlardır. Bir diğer kıyıdaş ülke olan ABD ise sözleşmeyi imzalamakla birlikte onaylamamıştır (Örnek, Mızrak, 2015:242). Bu sözleşme ile halen bölgedeki temel ihtilaf konularını oluşturan alanlar devletlerin hâkimiyet sınırları, kıta sahanlığı, münhasır ekonomik bölgeleri ve bölgede seyir yapan gemilerin tabi olacağı kurallar belirlenmektedir (Karasoy, 2017:3).

Arktik'teki en önemli anlaşmazlık konusu bölgenin genelinde var olan kıta sahanlığı sorunudur. Bunun yanında Bering Denizi'ndeki Rusya Federasyonu-ABD Anlaşmazlığı, Kanada-Danimarka arasında Hans Adası (Sevunts, 2018), Beaufort Denizi'ndeki ABD-Kanada Anlaşmazlığı, Kanada Danimarka/Grönland arasında Davis Boğazı, Barent Denizi'ndeki Rusya Federasyonu-Norveç Anlaşmazlığı ve Svalbard'daki Rusya Federasyonu-Norveç Anlaşmazlığı bölgedeki diğer önemli sorun başlıklarıdır (Kříž, Chrástanský, 2012:117).

Bugün kıta sahanlığı meselesi olarak ortaya çıkan Kuzey Kutup bölgesindeki egemenlik iddialarının temeli yaklaşık yüz yıl öncesine kadar uzanmaktadır. Kanada henüz 1903 gibi eski bir tarihte Batı Arktik'te polis karakolları kurarak bu topraklar üzerinde egemenlik sağlamaya çalışmıştır. 1907 yılında senatosunda aldığı bir kararla da bu fiili duruma hukuki bir statü kazandırmak istemiştir. Buna ilave olarak 1925 yılında yaptığı bir düzenleme ile sınırlarının Kuzey Kutbu'na kadar uzandığını iddia eden ilk devlet de Kanada olmuştur. Sovyetler Birliği ise 1926 yılında yaptığı açıklama ile kendi anakarası ile Kuzey Kutbu arasındaki tüm bölgenin kendisine ait olduğunu deklare etmiş ve bir yerde Kanada'nın iddialarına karşılık vermiştir ("Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)"). Öte yandan 1945 yılında ABD Başkanı Truman'ın bildirisini ile ortaya çıkan kıta sahanlığı kavramı bölge üzerindeki hak iddialarına yeni bir boyut kazandırmıştır (Gül, 2014:4). Ancak kıta sahanlığı kavramı nihai olarak 1982 BMDHS ile tanımlanmış ve bu sözleşme Arktik bölgedeki egemenlik alanları tartışmalarındaki temel referans noktası olmuştur.

Arktik'teki sorunlu alanlardaki tartışmalar bugüne kadar bazı sert güç gösterileri⁶ dışında uluslararası hukuk çerçevesinde yürütülmüştür. Soruna taraf ülkeler sahip oldukları alanları BMDHS'nde tanımlanan kıta sahanlığı kavramını esas alarak genişletme gayreti içerisinde olmuşlardır. Nitekim 28 Mayıs 2008 tarihinde Ilulissat'da (Grönland) bir araya gelen ilgili beş ülke temsilcisi bu yöndeki politikalarını ortaya koyan ortak bir deklarasyon yayınlamışlardır. Taraflar, Arktik'teki kıta sahanlığı, dış sınırların belirlenmesi ve çevresel konularda mevcut hukuki rejimin (BMDHS) yeterli olduğunu ve yeni, başka bir uluslararası rejim geliştirmeye ihtiyaç bulunmadığını belirtmişlerdir ("The Ilulissat Declaration").

Arktik Bölgesi'nde kıyıdaş olarak meseleye taraf olan beş ülke içerisinde en geniş alana sahip olan ülke Rusya Federasyonu'dur. Rusya Federasyonu 1997 yılında BMDHS'ni imzalamış (Carlson vd., 2009:10) ve daha önce ifade edildiği üzere 2008 yılındaki Ilulissat Deklarasyonu ile Arktik'teki uyuşmazlıklarda Sözleşmeyi esas alacağını beyan etmiştir. Sözleşme, kıyıdaş ülkelere 200 deniz mili genişlikte bir kıta sahanlığı hakkı tanımış ancak ilgili konu başlığında belirtildiği durumlarda bu sınırı 350 mile kadar çıkarma imkânı da sağlamıştır. Kıta sahanlığını 350 deniz miline kadar uzatmayı isteyen ülkelerin gereken şartları taşıyıp taşımadığını incelemek ve başvuruları karara bağlamak üzere BMDHS 76. Maddesi uyarınca BM Kıta Sahanlığı Sınırları Komisyonu(Commission on the Limits of the Continental Shelf, CLCS) adıyla bir komisyon kurulmuştur ("Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) Purpose, functions and sessions", 2018). Rusya Federasyonu kendi ana karasının Kuzey Kutbu'na kadar uzandığını iddia ederek kıta sahanlığının 350 deniz miline çıkarılması talebiyle Komisyona başvuran ilk ülke olmuştur (Carlson vd., 2009:10). Rusya bu taleplerini, Okyanus altında var olan Lomonosov ve Alfa-Mendeleyev Dağ Sırtları'nın Avrasya karasının devamı olduğu tezine dayandırmıştır (Borgerson, 2008:74). Komisyon, 2001 yılındaki bu başvuruyu destekleyecek yeterli delil olmadığı gerekçesiyle Rusya Federasyonu'ndan ilave bilimsel deliller istemiştir ("Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)"). Bunun üzerine bölgede iddialarını destekleyecek yeni veriler toplayan Rusya Federasyonu 2015 yılında Komisyona yeni bir başvuruda bulunmuştur (Özdemir, 2015).

Rusya Federasyonu'ndan sonra Komisyona başvuru yapan ikinci ülke Norveç olmuştur. BMDHS'ni 1996 yılında imzalayan Norveç, -imza tarihinden itibaren on yıl içerisinde başvuru yapmak gerekiyor- tartışmalı bölgelerdeki haklarını korumak adına 2006 yılında Komisyona başvurmuştur. Norveç, kendi egemenliğinde bulunan Jan Mayen Adası ve Svalbard karasına ek olarak, Loop Çukuru, Banana Çukuru ve Batı Nansen Havzası'na ilişkin durum tespiti için Komisyona taleplerini sunmuştur. Bu bölgelerde talep edilen münhasır ekonomik bölgeler ve kıta sahanlığı, Norveç anakarasından altı kat daha büyük bir alana karşılık gelmektedir. Bununla birlikte Norveç'in kıta sahanlığı talebi Kuzey Kutbu'na kadar uzanmadığı için diğer talepkar devletlere oranla daha sınırlı kalmıştır (Holmes, 2008:338,339).

Arktik Bölgesi'ndeki kıta sahanlığının 200 deniz milinin ötesine çıkarılması talebiyle komisyona başvuran üçüncü bölge ülkesi Kanada olmuştur. Dışişleri Bakanı Lawrence Cannon'ın bir Arktik güç (Conley, Kraut, 2008:16) olarak tanımladığı Kanada, Kuzey Kutbu'nu ulusal kimliğinin temeli olarak ifade etmekte ve ("Canada's Arctic Foreign Policy") bölgesel gelişmelere büyük hassasiyet göstermektedir.

Kanada BMDHS'ni 2003'te (Holmes, 2008:331) imzalamış ve Komisyona 2013 yılında başvurmuştur ("Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)"). Kıta sahanlığını genişletme talebinde bulunan Kanada'nın iddiası Lomonosov Dağ Sırtlarının kendisine ait olan Ellesmere Adası'nın su altından devam eden parçası olduğudur. Aynı iddiayı Alfa-

⁶ Bölgede şimdiye kadar sıcak bir çatışma yaşanmamış olmakla birlikte taraflar yaptıkları tatbikatlar, kurdukları askeri üsler ve beyanlarla askeri seçenekleri bir kenarda tuttuklarını göstermişlerdir. Nitekim ABD Kuzey Kutup bölgesinin Rusya sınırına yakın alanlarında 8 Avrupa ülkesinden 115 savaş uçağının katılımı ile "Arctic Challenge Exercise 2015" tatbikatını gerçekleştirmiştir. Aynı şekilde 2018 yılında kendi toprağı olan Alaska'da otuz yıl aradın sonra tatbikatlar yapmıştır. Rusya Federasyonu da daha önce kapattığı askeri üsleri tekrar hizmete sokmuş ve bugün sayılarının dörde ulaşmıştır. Aynı şekilde Rusya da 2015 yılında bölgede askeri tatbikatlara başlamıştır.

Mendeleyev sırtları için de dile getirmektedir. Kanadalı bilim adamları 2006 yılından beri yaptıkları çalışmalarla bu durumu ispatlayacak deliller toplamaktadırlar (Sevunts, 2018). Öte yandan Rusya Federasyonu'nun söz konusu sırtların kendi anakarasının devamı olduğu iddiası da iki ülke arasındaki kıta sahanlığı anlaşmazlığını oluşturmaktadır. Söz konusu iddialarla kıta sahanlığının 200 deniz milinden 350 deniz miline çıkacak olması meseleyi oldukça önemli hale getirmektedir.

Kıta sahanlığı konusunda Kanada ile benzeri iddialara sahip olan bir diğer ülke Danimarka'dır. Danimarka'nın bölgede kıta sahanlığına sahip olması kendisine bağlı özerk bölge Grönland üzerinden gerçekleşmektedir (Conley, Kraut, 2008:19). Danimarka BMDHS'ni 2004 yılında imzalamış (Carlson vd., 2009:23) ve söz konusu imzanın onuncu yılı olan 2014 yılında da kıta sahanlığına ilişkin talepleri için Komisyona başvurusunu yapmıştır (Brix, 2018).

Danimarka'nın kıta sahanlığını 350 deniz miline çıkarma talebinin dayanağı –Kanada ve Rusya Federasyonu'nun olduğu gibi- Lomonosov Dağ sırtlarının kendi karasının (Grönland) uzantısı olduğu iddiasına dayanmaktadır (Noack). Danimarkalı bilim adamları söz konusu iddiayı destekleyecek yeni deliller için çalışmalar yapmaktadır. Söz konusu üç ülke arasında paylaşılamayan Lomonosov Dağ sırtları Arktik bölgesine ilişkin kıta sahanlığı iddialarının merkezinde yer almaktadır. Kıta sahanlığını 350 deniz miline çıkarmayı talep eden ülkeler Lomonosov Dağ Sırtlarının kendi kara uzantıları olduğu tezine sarılarak başvuru yapmakta ve halen bilimsel çalışmalarla tezlerini destekleyecek yeni veriler elde etmeye çalışmaktadırlar.

Sahip olduğu Alaska toprakları nedeniyle Arktik Beşlisinin bir diğer ülkesi ABD'dir ancak ABD'nin tartışmaların odağındaki Lomonosov Dağ Sırtlarıyla coğrafi anlamda herhangi bir bağlantısı bulunmamaktadır. Bu nedenle de Lomonosov Dağ Sırtları konusundaki iddiaları ile diğerlerinden ayrılmaktadır. ABD'ye göre Lomonosov, okyanusa ait bir dağ sırtıdır ve kıta sahanlığının genişlemesine gerekçe olacak herhangi bir kara parçasının devamı niteliğinde değildir. Bu nedenle de herhangi bir devletin Lomonosov üzerinden kıta sahanlığını genişletme gibi bir hakkının bulunması söz konusu değildir ("Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)"). Öte yandan ABD, BMDHS'ni halen onaylamayan tek Arktik ülkesidir (Akpınar, 2017:102).

Arktik'teki kıta sahanlığı meselesinin yanında diğer önemli sorunlardan biri de Bering Denizi'ndeki Rusya Federasyonu-ABD Anlaşmazlığıdır. Bu sorunun temeli 19.yüzyılın ikinci yarısına kadar uzanmaktadır. Stratejik açıdan önemli bir bölge olması sorunun çözümünü zorlaştırmaktadır. Sorunun esası deniz sınır hattının nereden geçeceği'dir. Hattın belirlenmesi için 1976 yılında görüşmeler yapılmış ancak haritalarda kullanılan yöntem farklılıklarından dolayı 15 bin deniz millik bir anlaşmazlık alanı oluşmuştur. 1990 yılında iki ülke arasında ortaya çıkan mutabakatla bir anlaşma imzalanması mümkün olmuştur. Bu anlaşma her ne kadar Duma tarafından onaylanmamış olsa da bu anlaşmaya aykırı fiili bir gelişme de yaşanmış değildir (Gül, 2014:3).

Bölgedeki bir başka anlaşmazlık konusu Kanada ve Danimarka arasındaki Hans Adası sorunudur. 1970'lerden beri gündemde olan bu sorun Kanada ve Grönland arasında yer alan bir kayalıktan ibaret olan Hans Adası'nın kime ait olduğuna ilişkindir (McGwin). 2012 yılında adanın iki ülke arasında bölünmesi fikri kabul görse de bu henüz antlaşma ile kayıt altına alınmış değildir ("Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present)"). Ancak iki ülke yetkilileri de bu konuyu barışçıl bir şekilde görüşerek çözeceklerini ifade etmektedir (McGwin).

Beaufort Denizi, Alaska ve Kanada'nın kuzeyinde yer alan sığ bir denizdir ve sınır hattının belirlenmesi ABD ile Kanada arasında anlaşmazlık konusudur. Sorunun başlangıcı Alaska'nın Rusya Federasyonu'na ait olduğu 1825 yılında İngiltere ve Rusya Federasyonu arasında yapılan bir ticaret anlaşmasına kadar uzanmaktadır. Kanada, Beaufort Denizi'ndeki sınırların bu anlaşma esas alınarak belirlenmesini savunurken ABD bu anlaşmanın kara sınırları için geçerli olduğunu, deniz sınırları için yeni bir düzenleme yapılmasının gerekliliğini ileri sürmektedir (Byers, Østhagen, 2016:11,12).

Bir diğer sorunlu bölge Rusya Federasyonu ile Norveç arasında anlaşmazlığa neden olan Svalbard Adaları'dır. 1920 yılında imzalanan Spitsbergen(Svalbard) Antlaşması ile Svalbard üzerinde

Norveç'in egemenliği kabul edilmiş ve antlaşmaya taraf olan ülkelere de bazı haklar tanınmıştır ("Svalbard Treaty", 2018). Bölgenin iki ülke arasında sorun olarak ortaya çıkması ise esas olarak Norveç'in Svalbard'ın çevresinde 200 deniz millik bir balıkçılık koruma alanı ilan etmesiyle başgöstermiştir. Norveç, tepki gösterileceği kaygısıyla münhasır ekonomik bölge ilanında bulunmamış ancak Rusya Federasyonu balıkçılık bölgesi ilanına da karşı çıkmıştır (Østhagen). Rusya Federasyonu, itirazını, 1920 yılında yapılan antlaşmanın diğer ülkelerin de bölgede ekonomik faaliyette bulunmasına verdiği izin bağlamında yapmaktadır. İki ülke arasında soruna ilişkin olarak müzakereler yürütülmektedir ancak henüz bir mutabakata varılmış değildir (Gül, 2014:3).

Arktik Bölgesi'nde Rusya Federasyonu ile Norveç arasındaki bir başka sorun Barent Denizi'ndeki kıta sahanlığı sınırlarının belirlenmesinde kullanılacak yöntemle ilişkin olarak ortaya çıkan fikir ayrılığı idi. Anlaşmazlığın fitili Norveç'in 1977 yılında 200 deniz millik münhasır ekonomik bölge ilanı ile ateşlenmiş ancak 2007 yılında başlayan görüşmeler neticesinde 2010 yılında imzalanıp 2011 yılında yürürlüğe giren anlaşma ile sorun çözüme kavuşturulmuştur (Tkachenko, 2012:48).

4. Sonuç ve Değerlendirme

Küresel politik sistemde devletlerin daha fazla güç sahibi olmak için müthiş bir yarış ve mücadele içinde olmaları yüzyıllarca değişmeyen gerçeklerden biridir. Devletler kendilerini daha güçlü kılabacak bütün potansiyelleri değerlendirmek amacındadır. Bugün dünyada yürütülen mücadelenin en önemli araçlarından biri enerjidir ve her ne kadar alternatif kaynak arayışı gün geçtikçe artmakta ise de petrol ve doğal gazın bu alandaki hakimiyeti devam etmektedir. Küresel sistemde söz sahibi olmaya çalışan devletler söz konusu kaynaklara sahip olma ve/veya bu kaynakları kontrol edebilme anlamında büyük bir mücadele vermektedirler. Dünyada halen işletilmekte olan rezervler üzerinde belli bir hegemonik resim ortaya çıkmış ve pastadan alınacak paylar yaklaşık olarak netleşmiştir. Ancak kuzeyde, Arktik Bölgesi'nde var olan rezervler henüz pay edilmiş değildir. Bunun yanında bölgenin ekolojik anlamda mevcut ticari güzergâhlara önemli bir alternatif olarak ortaya çıkması da Arktik Bölgesi'nin değerini artıran bir başka faktördür.

Dünyanın iki kutbundan biri olan Antartika'nın hukuki statüsü bir antlaşma ile düzenlenmiştir. Ancak ikinci Kutup olan Arktik'te bölge için henüz özel bir düzenleme yapılmış değildir. Arktik'teki hukuki durum dünyadaki denizlerin tamamı için düzenlenmiş olan 1982 tarihli BMDHS esaslarına dayanmaktadır. Okyanusa kıyısı olan beş ülke kendilerine avantaj sağladığını düşündükleri BMDHS'nin yeterli olduğunu ifade ederek yeni bir düzenlemeye ihtiyaç olmadığını savunmaktadırlar.

Arktik'te birçok sorunlu bölge bulunmakla birlikte bunların en önemlisi kıta sahanlığı meselesidir. Daha doğru bir ifade ile kıyıdaş ülkelerden ABD haricindeki diğer dört ülke sahip oldukları 200 deniz millik kıta sahanlığını 350 deniz mile uzatma çabası içerisindedirler. Bunun için de iddialarını destekleyecek deliller toplamış ve Komisyona başvurmuşlardır. Başvuruların karar bağlanabilmesi için yaklaşık on yıllık bir süre öngörüldüğü için henüz neticelenmiş bir başvuru bulunmamaktadır.

Sorunlar her ne kadar hukuki çerçevede çözülmeye çalışılıyor gibi görünse de durum tam olarak böyle değildir. Sorunlara taraf olan ülkeler bir yandan hukuki yöntemlerle -bilimsel çalışmalarla daha fazla delil toplamaya çalışmak gibi- çıkarlarını maksimize etmeye çalışırken diğer yandan sert güç gösterilerinden de uzak durmamaktadırlar. Nitekim Rusya Federasyonu bir yandan Komisyona başvurarak hukuki bir mücadele yürütürken, diğer yandan 2007 yılında Kuzey Kutbu'nda 4.3 km derinlikteki deniz yatağına bayrak dikerek tek taraflı bir meydan okumada bulunmuştur. Buna karşılık Kanada Dışişleri Bakanının "15'nci yüzyılda değiliz. Bayrak dikmekle toprak sahibi olunmaz"(BBC, 2007) şeklindeki cevabı meselenin zaman zaman hukuk dışına taşındığına işaret etmektedir. Sert güç gösterileri bununla sınırlı değildir ve bölgede her geçen gün askeri unsurlar daha fazla görünür olmaktadır. Rusya Federasyonu'nun bölgede daha önce kapattığı üslerini tekrar aktif hale getirmesi, Kanada'nın, Norveç'in ve ABD'nin bölgeye yönelik askeri unsurlarını güçlendirmesi, Kanada'nın 2007 yılından itibaren her yıl düzenli olarak gerçekleştirdiği ve

diğerlerinin de farklı zamanlarda yaptıkları askeri tatbikatlar hukuk mücadelesinin yanında sert gücün de her daim yedekte bekletildiğini göstermektedir.

Beş kıyıdaş ülke her ne kadar kendi aralarında hukuki zemin bağlamında bir mutabakata varmış olsalar da bölgenin hukuki statüsü ile yakından ilgilenen başka ülkeler de bulunmaktadır. Bölgeye kıyası olmamakla birlikte küresel sistemde ön plana çıkan ÇHC bu ülkelerin başında gelmektedir. Önemli bir enerji ithalatçısı olan ÇHC, ihtiyaç duyduğu enerji kaynaklarını çeşitlendirme konusunda oldukça hassas davranmaktadır. Hem sahip olduğu rezervler, hem de alternatif bir ticaret rotası olması Arktik'i ÇHC için oldukça önemli kılmaktadır. Nitekim ÇHC'nin Arktik Konseyi'nde sürekli gözlemci üyelik statüsü elde etmesi bölgeye yönelik olan ilgisini ve aldığı mesafeyi göstermesi bakımından önemlidir. Çinli uzmanların ÇHC'ni tanımlarken Arktik'e yakın ülke ya da Arktik'te pay sahibi ülke ifadelerini kullanmaları da dikkat çekicidir. ÇHC, şimdilik bölgedeki ihtilaflara taraf olmamayı tercih etmekte ve ilgisini BMDHS çerçevesinde sürdürmektedir. Ancak kıta sahanlığı taleplerinin kabul edilmesi durumunda kıyıdaş ülkelerin Arktik deniz yatağının yaklaşık % 88'ine sahip olmasına yol açacağı için bu durum endişe yaratmaktadır. Bu bağlamda ÇHC, Kuzey Kutbu'nun kıyıdaş ülkelerin özel mülkiyeti olmasına karşı çıkmakta ve bölgenin diğer okyanuslar gibi tüm ülkelerin eşit şekilde yararlanacağı bir hukuki statüye sahip olmasını arzulamaktadır. Bölgeye doğrudan kıyası olmayan güçlü AB ülkelerinin yanında Japonya, Güney Kore ve Hindistan da aynı görüşleri paylaşmaktadır. Onlar da bilimsel çalışmalara destek verirken bölgenin insanlığı ortak mirası olduğunu ifade etmektedirler.

Arktik'teki ihtilafların giderilmesi ve bölgenin hukuki statüsünün belirlenmesi için bölgede var olan örgütlenmelerin katkı sağlamaları muhtemeldir. Bugün için bölgede Arktik Konseyi, Barents Avrupa Arktik Konseyi ve Nordik Konseyi olmak üzere üç yapı bulunmaktadır. Ancak bunlar daha ziyade ekolojik meselelerle ilgilenen örgütlerdir ve bölgedeki ihtilafların çözülmesi noktasında etkide bulunacak durumda değildir. Bu örgütlerin yetki alanlarının genişletilmesi ve daha güçlü bir yapıya kavuşturulmaları meselenin çözüme kavuşturulmasında katkı sağlayabilecek bir öneri gibi görünmektedir. Öte yandan bu yapıların kıyıdaş ülkelerle sınırlı tutulmayıp, dünyadaki diğer ülkelerin de bunun bir parçası haline getirilmesi de büyük önem taşımaktadır.

Kaynakça

- Akın, G. (2013). Yüzyılımızın Temel Sorunlarından Biri; Buzulların Erimesi, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Antropoloji Dergisi*, 25, 9-27.
- Anderson, D. (2008). *Modern Law of the Sea*, Leiden: Koninklijke Brill NV.
- Ata, F. K. (2014). Uluslararası Hukukta Savaş ve Barış, *Mülkiye Dergisi*, 38(3), 83-99.
- Ateş, O. (2017). Rusya Federasyonu'nun Arktika Politikası, *Avrasya İncelemeleri Dergisi*, 6(1), 57-95.
- Aust, A. (2005). *Handbook of International Law*, New York: Cambridge University Press.
- BBC, (2007) "Kanada'dan egemenlik gösterisi", Erişim Adresi: http://www.bbc.co.uk/turkish/news/story/2007/08/070810_canada_arctic.shtml
- BM, Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi, Erişim Adresi: <http://denizmevzuat.udhb.gov.tr/dosyam/denizhukuku.pdf>, (Erişim Tarihi: 21.07.2018).
- Borgerson, S. G. (2008). Arctic Meltdown, The Economic and Security Implications of Global Warming, *Foreign Affairs*. 87(2), 63-77.
- Bozkurt, E. (2006). Uluslararası Hukuk Bakımından Münhasır Ekonomik Bölge Kavramının Ortaya Çıkışı, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, 2(5), 50-74.
- Brix, L. "Claim to the Arctic Rests on a Shelf", Erişim Adresi <http://sciencenordic.com/claim-arctic-rests-shelf>, (Erişim Tarihi: 21.07.2018).

- Byers, M. ve Østhagen, A. (2016). Why Does Canada Have So Many Unresolved Maritime Boundary Disputes?, *The Canadian Yearbook of International Law* 2016, 54, 1-61.
- Canada's Arctic Foreign Policy, Erişim Adresi http://international.gc.ca/world-monde/international_relations-relations_internationales/arctic-arctique/arctic_policy-canada-politique_arctique.aspx?lang=eng, (Erişim Tarihi: 21.07.2018)
- Carina, E. ve Keskitalo, H. (2005). *Negotiating The Arctic, The Construction of An International Region*, London: Routledge.
- Carlson, J. D., Hubach, C., Long, J., Minter, K. ve Young, S. (2009). The Scramble for the Arctic: The United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) and Extending National Seabed Claims, Erişim Adresi: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.1472552>
- Commission on the Limits of the Continental Shelf (CLCS) Purpose, Functions And Sessions, Erişim Adresi http://www.un.org/depts/los/clcs_new/commission_purpose.htm#Purpose, (Erişim Tarihi: 25.07.2018)
- Conley, H, Kraut, J. (2008). *U.S. Strategic Interests in the Arctic An Assessment of Current Challenges and New Opportunities for Cooperation*, Washington: Center for Strategic and International Studies.
- Denizhaber (2018). M/V Venta Maersk, Kuzey Buz Denizi'ndeki ilk yolculuğuna çıktı, Erişim Adresi: <https://www.denizhaber.com.tr/mv-venta-maersk-kuzey-buz-denizindeki-ilk-yolculuguna-cikti-haber-83878.htm>, (Erişim Tarihi: 21.11.2018)
- Ece, J. N. (2013). *Kabotaj, Münhasır Ekonomik Bölge, Petrol ve Doğal Gaz Haklarımız*, ORSAM Rapor No: 162.
- Ertuğrul, Ü. E. (2017). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesine Göre Kıyı Devletinin Egemen Hakları, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(1), 41-71.
- Evolution of Arctic Territorial Claims and Agreements: A Timeline (1903-Present), Erişim Adresi <https://www.stimson.org/content/evolution-arctic-territorial-claims-and-agreements-timeline-1903-present>, (Erişim Tarihi: 25.07.2018).
- Franz, E. (1975). Ege Denizi Kıta Sahaneliği Sorunu, Çeviren: Selçuk Demirsoy, *Madencilik Dergisi*, 14(1).
- Freestone, D. (2009). Problems of High Seas Governance, *University of New South Wales Faculty of Law Research Series*, 42.
- Gerhardt, H., Steinberg, P. E., Tasch, J., Fabiano, S. J. ve Shields, R. (2010). Contested Sovereignty in a Changing Arctic, *Annals of the Association of American Geographers*, 100(4), 992-1002.
- Gunitskiy, V. (2008). On Thin Ice: Water Rights And Resource Disputes In The Arctic Ocean, *Journal of International Affairs*, 61(2).
- Guoqiang, T. (2013). Arctic Issues and China's Stance, *China International Studies*, 38.
- Güçlü Akpınar, B. (2017). Uluslararası Hukuk Çerçevesinden Arktik Güvenliği Politikalarının Analizi: Rusya ve ABD Örneği, *Savunma Bilimleri Dergisi*, 16(2).
- Gül, T. (2014). Arktikteki Rusya: Sorun ve İşbirliği Arasındaki Gel-Git, *Bilgesam Analiz*, No.1167.
- GÜNEŞ, Ş. A. (2007). Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Deniz Çevresinin Korunması, *AÜHFD*, 1-37.
- Holmes, S. (2008). Breaking the Ice: Emerging Legal Issues in Arctic Sovereignty, *Chicago Journal of International Law*, 9(1), 323-351.

- Ilgaz, H. (2009). Denizde Bilimsel Araştırmaların Uluslararası Hukukta Düzenlenmesi İhtiyacının Ortaya Çıkışı, *Journal of Naval Science and Engineering*,5(1).
- Karasoy, C. (2017). Kuzey Buz Denizi ve Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi ve Madde 234, *İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series*, No:71.
- Kılıç, A. Ş. (2009). Uluslararası Ceza Mahkemesi ve Devletlerin Egemenliği Üzerine Ulusal Egemenlik Odaklı Bir İnceleme, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 58(3).
- Koç, M. (2006). Uluslararası Hukukta Deniz Alanlarının Sınırlandırılması Gelişmeleri ve Türkiye'nin Deniz Alanlarının Sınırlandırılması, (Yayınlanmamış Doktora Tezi) Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Ankara.
- Kříž, Z., Chrástanský, F. (2012). Existing Conflicts in the Arctic and the Risk of Escalation: Rhetoric and Reality, *Perspectives*, 20(1), 111-139.
- Kütükçü, M. A., Kaya, İ. S. (2016). Uluslararası Deniz Hukuku Kapsamında Doğu Akdeniz'deki Petrol ve Doğalgaz Kaynakları ile Türkiye'nin Hukuki Durumu, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 6(2/1), 81-96.
- McGwin, K. Denmark, Canada Agree to Settle Hans Island Dispute, Erişim Adresi <https://www.arctictoday.com/denmark-canada-agree-come-agreement-disputed-island/>, (Erişim Tarihi: 15.07.2018)
- Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (MGK). Çin'in Kuzey Kutbu'na Yönelik Artan İlgisi. Erişim Adresi: http://www.mgk.gov.tr/calismalar/calismalar/013_cinin_kuzey_kutbuna_yonelik_ilgisi.pdf(Erişim Tarihi: 25.07.2018)
- Misili, S. (2014). Açık Denizlerin Serbestliği, Gemilerin Uyraklığı ve Bayrak Devleti Münhasır Yargı Yetkisi Arasındaki İlişkinin Teamül Hukuku, Konvansiyonlar ve Mahkeme Kararları Işığında İncelenmesi, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 18(1), 179-201.
- Mitchell, J. (2014). Rusya Kuzey Kutbu'ndaki Askeri Gücünü Arttırıyor, *Yeni Bir 'Soğuk Savaş' Dönemi Mi?*, İstanbul: Dübam Yayınları.
- Noack, R. (2014). Denmark Stakes Its Claim In The War For The North Pole, Erişim Adresi https://www.washingtonpost.com/news/worldviews/wp/2014/12/17/denmark-stakes-its-claim-in-the-war-for-the-north-pole/?noredirect=on&utm_term=.5d2cb0e665c7.
- Nordquist, M. H., Moore, J. N., Skaridov. A. S.(Ed.),(2005). *International Energy Policy, The Arctic And The Law Of The Sea*, Leiden: Martinus Nijhoff Publishers.
- NTV, Arktik Deniz Buzu Tarihin En Düşük 2. Seviyesinde, Erişim Adresi https://www.ntv.com.tr/teknoloji/arktik-deniz-buzu-tarihin-en-dusuk-2-seviyesinde,XVfK900ZLUWolIO7P4jyzw?_ref=infinite, (Erişim Tarihi: 25.07.2018).
- Nuttall, M.(Ed) (2005). *Encyclopedia Of The Arctic*, 1, Routledge.
- Örnek, S. ve Mızrak, B. (2015). Arktik Bölgesi'nin Enerji Kaynakları ve Hukuksal Durum, *Enerji Diplomasisi*, Ed. Hasret Çomak ve Diğerleri, İstanbul: Beta Yayınları, 237-348.
- Özdemir, S. (2015). Vaad Edilmiş Topraklardan Kriz Alanına Arktika, Erişim Adresi: http://www.tasam.org/trTR/Icerik/19559/vaad_edilmis_topraklardan_kriz_alanina_arktika.
- Østhagen, A. How Norway and Russia Avoid Conflict Over Svalbard, Erişim Adresi <https://www.thearcticinstitute.org/norway-russia-avoid-conflict-svalbard/>, (Erişim Tarihi: 25.07.2018).
- Pazarıcı, H. (2014). *Uluslararası Hukuk*, 2. Kitap, 10. Baskı, Ankara: Turhan Kitabevi.

- Pazarıcı, H. (2009). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarıcı, H. (2008). *Uluslararası Hukuk*, Ankara: Turhan Kitabevi.
- Pazarıcı, H. (1983). Uluslararası Deniz Yatağı Düzeni ve Sorunları, *Ankara Üniversitesi SBF Dergisi*, 38(1), 197-206.
- Rainwater, S. (2013). Race to the North: China 's Arctic Strategy and Its Implications, *Naval War College Review*, 66(2), 62-82.
- Sevunts, L. (2018). Canada and Denmark Announce Joint Task Force to Resolve Arctic Boundary Issues, Erişim Adresi <http://www.rcinet.ca/en/2018/05/23/canada-denmark-hans-island-joint-task-force-arctic-boundary/>.
- Sevunts, L. (2016). Canada to Submit Its Arctic Continental Shelf Claim in 2018, Erişim Adresi <http://www.rcinet.ca/en/2016/05/03/canada-to-submit-its-arctic-continental-shelf-claim-in-2018/>.
- Stephan, H. (2008). Breaking the Ice: Emerging Legal Issues in Arctic Sovereignty, *Chicago Journal of International Law*, 9(1), 323-352.
- Svalbard Treaty, Erişim Adresi <https://www.sysselmannen.no/en/Toppmeny/About-Svalbard/Laws-and-regulations/Svalbard-Treaty/>, (Erişim Tarihi: 25.07.2018).
- Tan, W. ve Tsai, Y. (2010). After the Ice Melts: Conflict Resolution and the International Scramble for Natural Resources in the Arctic Circle, *Journal of Politics and Law*, 3(1), 91-99.
- The Ilulissat Declaration, Erişim Adresi http://www.oceanlaw.org/downloads/arctic/Ilulissat_Declaration.pdf, (Erişim Tarihi: 25.06.2018)
- Tkachenko, B. I.(2012). Comparative Analysis of The USA/ USSR Maritime Boundary Agreement of 1990 and Treaty Between Norway And Russia Concerning Maritime Delimitation And Cooperation in the Barents Sea and The Arctic Ocean of 2010, *Asia-Pacific Journal of Marine Science And Education*, 2(2), 35-69.
- Topsoy, F. (2012). Münhasır Ekonomik Bölgede Yürütülen Yabancı Askerî Faaliyetlerin Hukukî Niteliği, *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(3), 217-265.
- Topsoy, F. (2010). 1982 Birleşmiş Milletler Deniz Hukuku Sözleşmesi (UNCLOS) Bağlamında Denize İlişkin Bilimsel Araştırma (MSR) Kavramı Ve Hukukî Statüsü, *Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2(1), 91-122.
- TRT Haber, ABD, İkinci Filo'yu tekrar kuruyor, Erişim Adresi <http://www.trthaber.com/haber/dunya/abd-ikinci-filoyu-tekrar-kuruyor-364295.html>, (Erişim Tarihi: 14.07.2018)
- Turgay, M. I. (1984). Deniz Hukuku ve Denizlerdeki Mineral Kaynakları, *Madencilik Dergisi*,23(2), 43-52.
- UN, Chronological Lists of Ratifications of, Accessions and Successions to the Convention and the Related Agreements, Erişim Adresi http://www.un.org/depts/los/reference_files/chronological_lists_of_ratifications.htm, (Erişim Tarihi: 25.07.2018).
- VOA Amerika'nın Sesi, Rusya Kuzey Kutbu'nda Askeri Tatbikat Yapıyor, Erişim Adresi <http://www.amerikaninsesi.com/content/rusya-kuzey-kutbuna-askeri-tatbikat-yapiyor/2791456.html>, (Erişim Tarihi: 25.07.2018)
- Woodard, C. (2007). Who Resolves Arctic Oil Disputes?, *The Christian Science Monitor*, Erişim Adresi <https://www.csmonitor.com/2007/0820/p01s02-woeu.html>.

- Ydyrys, K. Kanada ve Rusya: Kuzey Kutbu Bölgesine Dayalı Rekabetin Güvenlik ve Ekonomik Boyutu, Erişim Adresi <https://ankasam.org/kanada-ve-rusya-kuzey-kutbu-bolgesine-dayali-rekabetin-guvenlik-ve-ekonomik-boyutu/>, (Erişim Tarihi: 25.07.2018).
- Yılmaz, N. ve Çiftçi, A. (2013). Arktika Bölgesi'nin Siyasal Önemi ve Siyasal ve Hukuksal Statüsünün Karşılaştırmalı Değerlendirmesi, *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (31), 1-16.

CONTROVERSIAL AREAS AND LEGAL STATUS IN THE ARCTIC IN THE CONTEXT OF BASIC SOVEREIGNTY AREAS IN THE MARITIME LAW

Extended Abstract

Aim: When looking at English literature, it seems that there are many studies dealing with the legal status of the North Pole. It is not possible to say the same thing for Turkish studies. Turkish work usually refers to the power struggle in the region and Russia. In addition, it seems that there is also an increase in the political analysis of China's interest in the region. The studies that deal with the issue in terms of international law dimension belong to recent years and are very limited. The main purpose of writing this work is to contribute to this area which is thought to be inadequate.

Method(s): Turkish and English literature have been researched. It has been benefited from books and articles about the subject.

Findings: Today, global warming is not only a matter for people with environmental concerns. At the same time it has become an issue that occupies the agenda of international politics. One of the regions where global warming is most experienced is Arktik. Especially from the 1970s onwards, there is a rapid melting in the area. The melting of the glaciers in the Arctic is considered a global ecological disaster. This, on the other hand, implies new economic and political opportunities especially for coastal countries. When covered with glaciers, the Arctic Region does not express much value in economic sense. But the fact that in the ocean bed energy and valuable mineral resources will be available after the ice is melting will change this. In addition, emerging as an important alternative to global trade routes will also add value to the region. The legal status of Antarctica, one of the two poles of the world, was regulated by a treaty. But for Arctic, the second Polar, has been not yet made a special arrangement. The legal situation in the Arctic is based on the 1982 UNCLOS, which was arranged for all of the world's oceans. The five coastal countries claim that the UNCLOS is sufficient for Arctic, and that there is no need for a new arrangement. There are many problems in the Arctic, but the most important of these is the issue of continental shelf. Four other countries besides the United States are struggling to extend their continental shelf from 200-mile to 350 miles. The evidence has been collected for this and they have applied to the Commission. Because it is foreseen for a period of ten years before the applications can be conclude, there is not yet a concluded application. There are other countries outside the five coastal countries that are closely concern in the legal status of Arctic. China is one of the countries that has the most interest in the region, though it is not coastal to Arctic. Reserves and alternative maritime route of Arctic make it important for China. On the other hand Japan, South Korea and India also show interest in the Arctic besides strong EU countries that do not have coastal. Like China, they also express that the region is a common heritage of mankind.

Conclusion: It is likely that the international organizations that exist in the region will contribute to resolving the problems in the Arctic and determining its legal status. Today, there are three organizations in the region: the Arctic Council, the Barents Euro-Arctic Council and the Nordic Council. However, these are mostly organizations that are interested in ecological issues. For this reason, these organizations are not very effective in solving problems. The expansion of the jurisdictions of these organizations and the establishment of a stronger structure can contribute to the resolution of problems. On the other hand, it is very important that the membership of these organizations is not limited to the coastal countries and that the other countries in the world are also made part of these organizations.